Vol 5 Issue 5 Nov 2015 ISSN No :2231-5063

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Welcome to GRT

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2231-5063**

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.aygrt.isrj.org

Golden Research Thoughts
ISSN 2231-5063

Impact Factor : 3.4052(UIF)
Volume - 5 | Issue - 5 | Nov - 2015

GRT

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि राष्ट्रवाद

प्रा. डॉ. सुजाता सुधीर गायकवाड
विद्यावर्धिनी महाविद्यालय, धुळे.

प्रा. डॉ. सुजाता सुधीर गायकवाड

प्रस्तावना

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या राजकीय विचारांमध्ये राष्ट्रवादाच्या संकल्पनेचे जे विवेचन केलेले आहे, त्याला एक महत्त्वपूर्ण आशय प्राप्त झालेला आहे. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील त्यांच्या राजकारणाचे आकलन होण्यासाठी त्यांचे राष्ट्र व राष्ट्रविषयक विचार समजून घेणे क्रमप्राप्त ठरते. डॉ. बाबासाहेबांनी तत्कालीन स्वातंत्र्यलढ्यातील प्रमुख राष्ट्रीय प्रवाह असलेल्या काँग्रेसला व म. गांधीच्या नेतृत्वाला उघडपणे विरोध केला होता. दरम्यानच्या काळात ब्रिटिश सत्ताधाऱ्यांनी आपले पाय भारतात घट्ट रोवले होते. ब्रिटिश सत्तेवर आपल्या राजकीय शक्तीचा संसदीय व सनदशीर मार्गाने दबाव टाकण्याचा प्रयत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांकडून होत होता. परंतु सरकारशी उघडपणे व तीव्र स्वरुपाचा राजकीय संघर्ष त्यांनी सातत्याने केला नाही. यामुळे त्यांच्यावर व त्यांच्या अस्पृश्यता निर्मूलन चळवळीवर राष्ट्रद्रोही पणाचा ब्रिटिश धार्जिणे व मुसलमान धार्जिणे असल्याचा आरोपही करण्यात आला होता. परंतु डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडलेले राष्ट्रविषयक विचार समजून घेतल्यास हा गैरसमज दूर होतो व राष्ट्रविषयक, पाकिस्तान निर्मिती, भाषावर प्रांतरचना या बाबींवरील त्यांचे विचार जाणून घेतल्यानंतर त्यांच्या राष्ट्रविषयक भावनेविषयी आपली मते निश्चीत करता येतात. एकात्म असलेला समाज हाच एकात्मराष्ट्र होऊ शकतो. मानवी समाजाच्या विकासकामात समाजाचे संघटन करणारी राष्ट्र संकल्पना ही एक भावप्रेरक शक्ती आहे. विविध कारणांमुळे आपण एक आहोत आणि दुसऱ्या लोकसमूहापासून निराळे आहोत ही समाजातंर्गत एकत्वाची आणि बहिर्गत अलगत्वाची अशी दुहेरी भावना राष्ट्र या संज्ञेत अंतर्भूत असते. राष्ट्रीय भावनेच्या या दुहेरी स्वरुपात तिचे विधायक व विध्वसंक सामर्थ्य दडलेले आहे. अनेक साम्राज्यांची आणि राष्ट्रराज्यांची निर्मिती विकास व विनाश राष्ट्रभावनेने आजपर्यंतच्या मानवी इतिहासात घडवून आणला आहे. राष्ट्रवादाची ही ऐतिहासिक भूमिका आणि समाजातंर्गत ऐक्य वाढविण्याची त्यांची प्रचंड शक्ती डॉ. आंबेडकरांना मान्य असली तरी त्यांनी राष्ट्रवादाच्या विचाराला एक नवे परिमाण दिले. त्यांच्या दृष्टीतून राष्ट्रवादाच्या व राष्ट्रीय एकात्मतेच्या धर्म, भाषा, वाङ्मय, संस्कृती व जीवनपद्धती यासारख्या ज्या घटकशक्ती आहेत त्यांच्या संकलीत प्रभावातून राष्ट्र निर्मितीच्या प्रेरणा निर्माण होत असल्या तरी केवळ याच घटक शक्तींच्या भावनिक आधारावर राष्ट्रीय एकात्मकता सुदृढ होते असे नाही. समाजातंर्गत असलेले सामाजिक, आर्थिक संबंधांचे व स्तरांचे वास्तव स्वरुप काय आहे यावरही राष्ट्रीय समाजाची उभारणी होते. सामाजिक, आर्थिक विषमता, शोषण व दास्य, जन्मजात उच्चनीचता अशासारख्या प्रवृत्तीच्या योगाने शतकानुशतके विस्तीर्ण जीर्ण झालेल्या भारतीय समाजात एकोपाची भावना मूळ धरू शकत नाही. सामाजिक व आर्थिक समानता आल्याशिवाय सामाजिक एकात्मता निर्माण होऊ शकत नाही व त्याशिवाय राष्ट्रीय एकात्मता देखील मजबूत होऊ शकत नाही. कारण एकात्म समाज एकात्म टावूट निर्माण करू शकतो.

समान संधी देणारा, व स्वतंत्र समाज ही राष्ट्रबांधणीची व राष्ट्रीय राजकीय स्वातंत्र्यांची पूर्व अट आहे, आर्थिक, सामाजिक एकसंघटपणा आणि अभिसरणशीलता हा राष्ट्रवादाचा प्रमुख घटक आहे. याकडे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्याचे दुर्लक्ष होत होते. त्यातील महत्त्वाची उणीव डॉ. आंबेडकरांनी केली होती. स्वतंत्र राष्ट्रातील लोक समाजांतर्गत सामाजिक आर्थिक संधीच्या अभावी मानवी हक्कांना वंचित राहतात ते परतंत्रात राहतात, ही बाब भारतातील अस्पृश्य दलित समाजाच्या व अमेरिकेतील निग्रो

लोकांच्या बाबतीतही दिसून येते. यामुळे देश स्वतंत्र परंतु जनता पारतंत्र्यात असलेली दिसून येते. देशाचे स्वातंत्र्य व लोकांचे स्वातंत्र्य असा फरक करून, समाज व्यवस्थेने परिवर्तन सत्ता बदलाला किंवा राष्ट्रीय स्वातंत्र्याला आवश्यक ठरते. या विचारानुसार काँग्रेसपक्षात वरिष्ठ जातींचे बहुमत व वर्चस्व असल्यामुळे राष्ट्रीय स्वातंत्र्याची चळवळ ही वरिष्ठ वर्ग–जातीच्या वर्चस्वासाठींची चळवळ आहे असे डॉ. आंबेडकरांनी मानल्यामुळे, त्यापासून त्यांची आपली चळवळ दूर ठेवली.

त्यांचा विरोध राजकीय स्वातंत्र्याला नव्हता तर स्वातंत्र्त्तेर संभाव्य सत्ता रचनेतील वरिष्ठ जाती वर्गाच्या वर्चस्ववादाला होता. यावरून डॉ. आंबेडकरांनी अस्पृश्य समाजाच्या, अस्मीतेच्या व उगृहीच्या कक्षा आणि आत्तराकर्ताच्या जाणीवा वाढवावयाच्या होत्या. ह्यासाठी त्यांच्या संघटीत राजकीय शक्तीचे स्वतंत्र अस्तीत्व त्यांना आवश्यक वाटत होते. स्वातंत्र्यपूर्व काळात त्यांनी अस्पृश्यांसाठी स्वतंत्र मतदारसंघ, भारांकित प्रतिनिधित्व, स्वतंत्र वसाहती अशा काही एकांगी मागण्या केल्या होत्या. यासाठी राष्ट्रीय नेत्यांवर टीकाही केली होती. प्रसंगी व्यापक वास्तवाचा विचार करून आपला निर्णय त्यांनी घेतला. उदा. जातीय निवाडा या संदर्भात त्यांनी गांधीजींचे प्राण वाचावेत म्हणून तडजोड केली. घटनामसुदा समितीचे अध्यक्षपद स्वीकारले. केंद्रीय मंत्रीमंडळात सहभागी देखील झाले आणि नंतर व्यापक सामाजिक पायावर रिपब्लिकन पक्ष स्थापनेची घोषणाही केली. उलट अस्तीत्वाने नव्हे तर व्यापक राष्ट्रीय प्रवाहात सामील होऊन भारतीय राष्ट्रवादाला जातीधर्मनिरपेक्षतेचे परिमाण देण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला.

बाबासाहेबांच्या मते, धर्मावर आधारित असलेला राष्ट्रवाद हा मूळात लोकशाहीप्रणाली विरुद्ध असतो. त्यामुळे त्यांनी त्यांच्या दृष्टीने सकारावयाचा राष्ट्रवादाचे खरे प्रतिबिंब भारतीय राज्यघटनेत प्रतिबिंबीत झालेले दिसून येते.

त्यांच्या मते, भारतीय राष्ट्रवाद हा धर्मनिरपेक्षच असला पाहिजे. कारण भारत हाच एकमेव असा देश आहे की, जो विभिन्न धर्म, जाती पंथांमध्ये विखुरला गेलेला आहे. भारताचा स्वातंत्र्य लढा हा धर्मनिरपेक्ष राजकीय लढा होता. हा लढा बहुसंख्य हिंदुधर्मियांच्या धर्मसत्तेसाठी नव्हता तर लोकसत्तेसाठी होता. परंतु दुर्देवाने भारताची फाळणी नेमकी धर्मावर आधारीत झाली तरी उर्वरित भारतातही अनेक धर्म असल्यामुळे भारतीय राष्ट्र हे धर्मनिष्ठ राष्ट्र म्हणून न राहता धर्मनिरपेक्ष राहील अशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची धारणा होती. कारण धर्मनिष्ठ राष्ट्रवाद हा मूळातच लोकशाहीविरोधी असतो. कारण भिन्नधर्मीय अल्पसंख्यांकांना ह्यात दुय्यम व गौण नागरिकत्व असते. शिवाय अंतर्गत व बहिर्गतदृष्ट्या तो आक्रमक व वर्चस्ववादी असतो. त्यांच्यामते, जातीयवादी ही राष्ट्रविरोधी शक्ती आहे, मानवी गुणवत्ता व नैतिकता वस्तुतः जातीनिरपेक्ष असते. पण भारतीय समाज जातीबद्ध असल्याने मानवी गुण व नीतिमत्ताही जातीबद्ध बनतात आणि वरिष्ठ जाती कनिष्ठ जातींवर आपली सत्ता, हुकूमत गाजवित असतात. त्यामुळे सामाजिकदृष्ट्या वैरभावाची शत्रुत्वाची भावना निर्माण होते. सामाजिक ़ातुभाव, बंधुभाव हाच खरा राष्ट्रीय एकतेला प्रेरक ठरतो.

स्वातंत्र्यानंतरच्या चार दशकांच्या काळात राष्ट्रीय एकात्मतेला, पायाभूत असणारा, सामाजिक, आर्थिक ़ातूभाव आपण निमृाण करू शकलो नाहीत.

उलट आज धर्म–जाती–जमातवादी शक्तींचे फुटीर वा स्वार्थी राजकारण वाढत आहे. हे मंदिर–मस्जिद मंडळ व (प्रदेश) यांच्या संदर्भात स्पष्ट दिसून येतात.

त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा राष्ट्रवादाचा विचार आजही जगाला मार्गदर्शक असाच आहे, सामाजिक ऐक्यावर आधारित असलेला राष्ट्रवाद हा विषारी, जहरी किंवा दहशतवादी असू शकत नाही.

समाज सत्तासंक्रमण हे दोन्ही शांततेने, विवेकाने आणि संसदीय मार्गाने झाले पाहिजे, असा डॉ. आंबेडकरांच्या विचारांचा प्रभाव त्यांच्या राष्ट्रवादाच्या संकल्पनेवरही पडला आहे. राष्ट्रवादावरील त्यांचे विवेचन सापेक्षी व सखोल असेच असल्याचे दिसून येते.

संदर्भ :

1. प्रा. घांगरेकर अनिरुद्ध, राज्यशास्त्र सिद्धांत आणि राजकीय विचार, पुणे, पुर्नआवृत्ती, 2004, पृ. 330, 331
2. प्राचार्य डॉ. पी. डी. देवरे डी. डी. एस. निकुंभ, आधुनिक राजकीय विचारप्रणाली, पृ. 56–57.
3. भोळे भा. ल., राजकीय सिद्धांत आणि विश्लेषण, पिंपळापुरे ॲण्ड कंपनी, नागपूर, 1980.
4. डोळे ना. टा., राजकीय विचारांचा इतिहास, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे
5. जोशी लक्ष्मणशास्त्री (संपा.) मराठी विश्वकोश, खंड 8, मराठी विश्वकोश मंडळ, महाराष्ट्र राज्य, साहिा संस्था, मुंबई, 1979.
6. कुलकर्णी अ. ना., आधुनिक राजकीय विचारप्रणाली, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
7. व्होरा पळशीकर,, दास्ताने रामचंद्र आणि कं., राज्यशास्त्र कोश, पुणे, 1987.
8. प्रा. यादव गायकवाड, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जीवन आणि कार्य, कैलाश पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद, 2007.

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org